

КЛЮЧОВА ТЕМА¹

Пункт 1 статті 6 (кримінальний аспект)

Присутність обвинуваченого під час апеляційного розгляду після виправдання судом першої інстанції

(Останнє оновлення: 31.08.2024)

Вступ

Пункт 1 статті 6 визнає право на публічний розгляд справи. Із цього принципу випливає, *inter alia*, право обвинуваченого бути вислуханим особисто в суді апеляційної інстанції. З цієї точки зору, принцип публічності судових дебатів має на меті забезпечити обвинуваченому права на захист («*Тьєрс та інші проти Сан-Маріно*» (*Tierce and Others v. San Marino*), 2000, § 95 *in fine*).

Загалом порядок застосування статті 6 Конвенції до проваджень в апеляційній інстанції залежить від трьох основних факторів («*Боттен проти Норвегії*» (*Botten v. Norway*), 1996, § 39; «*Ермі проти Італії*» (*Hermi v. Italy*) [ВП], 2006, § 60, «*Мчедлішвілі проти Грузії*» (*Mtchedlishvili v. Georgia*), 2021, § 30):

1. Особливості певного провадження.
2. Загалом проведений судовий процес у національній правовій системі, який слід взяти до уваги.
3. Роль, яку відіграє в національній правовій системі суд апеляційної інстанції.

У випадках, коли суд апеляційної інстанції скасовує виправдання судом першої інстанції, можуть застосовуватись особливі міркування. Ця Ключова тема зосереджена на відповідних принципах прецедентного права.

Принципи, виведені на підставі сучасної судової практики щодо присутності обвинуваченого під час апеляційного розгляду

Хоча це чітко не прописано в пункті 1 статті 6, предмет і мета цієї статті, взятої загалом, вказують на те, що особа, яку «обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення», має право брати участь у розгляді справи. Суд дійшов висновку, що важко було зрозуміти, як обвинувачений міг реалізувати свої права, передбачені підпунктами «с», «d» і «e» пункту 3 статті 6, без особистої присутності на розгляді справи («*Ермі проти Італії*» (*Hermi v. Italy*) [ВП], 2006, § 59).

Проте, особиста присутність обвинуваченого під час провадження в суді апеляційної інстанції не має такого ж вирішального значення, як в суді першої інстанції («*Камазінські проти Австрії*» (*Kamasinski v. Austria*), 1986, § 106; «*Ермі проти Італії*» (*Hermi v. Italy*) [ВП], 2006, § 60). Попри те, що вимога публічності без сумнівів є одним із засобів, який допомагає зберегти довіру до судів, під час визначення необхідності у проведенні публічного слухання справи в суді

¹ Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов'язань на Суд.

Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та Верховним Судом (Україна) і виконано бюро перекладів «Профпереклад».

апеляційної інстанції потрібно враховувати інші фактори (наприклад, право на судовий розгляд упродовж розумного строку і відповідну потребу в оперативному розгляді справ на національному рівні) (*«Фейде проти Швеції» (Fejde v. Sweden)*, 1991, § 31, *«Мчедлішвілі проти Грузії» (Mtchedlishvili v. Georgia)*, 2021, § 32).

Якщо публічний судовий розгляд відбувався в суді першої інстанції, відсутність такого розгляду в суді апеляційної інстанції може бути обґрунтована після того, як буде належним чином взято до уваги особливості національної системи оскарження, межі повноважень суду апеляційної інстанції і спосіб, у який було представлено і забезпечено інтереси заявника в апеляційному провадженні, зокрема, у світлі питань, які він мав вирішувати в цій конкретній справі (*«Фейде проти Швеції» (Fejde v. Sweden)*, 1991, § 27, *«Боттен проти Норвегії» (Botten v. Norway)*, 1996, § 39; *«Ермі проти Італії» (Hermi v. Italy)* [ВП], 2006, § 62; *«Мчедлішвілі проти Грузії» (Mtchedlishvili v. Georgia)*, 2021, § 31).

Сам лише факт того, що апеляційний суд уповноважений скасовувати виправдувальний вирок суду першої інстанції, як такий не порушує гарантії справедливого розгляду справи, передбачені пунктом 1 статті 6. Ретельний розгляд ролі та повноважень суду апеляційної інстанції та характеру питань, які розглядатимуться, може призвести або ні до порушення гарантій справедливого судового розгляду, залежно від обставин справи (*«Боттен проти Норвегії» (Botten v. Norway)*, 1996, § 48).

Процедура прийняття апеляційної скарги до провадження, або ж процедура щодо виключно питань права, а не фактів, може відповідати вимогам статті 6, навіть якщо суд апеляційної інстанції не надав заявнику можливості особисто висловитись у такому суді, за умови, що в суді першої інстанції засідання відбувалось публічно (*«Саттер проти Швейцарії» (Sutter v. Switzerland)*, 1984, § 30; *«Моннелл і Морріс проти Сполученого Королівства» (Monnel and Morris v. the United Kingdom)*, 1987; § 58, *«Фейде проти Швеції» (Fejde v. Sweden)*, 1991, § 31; *«Боттен проти Норвегії» (Botten v. Norway)*, 1996, § 39; *«Мчедлішвілі проти Грузії» (Mtchedlishvili v. Georgia)*, 2021, § 31).

Навіть у випадку, коли апеляційний суд має повну юрисдикцію щодо розгляду справи з точки зору правових та фактичних обставин, стаття 6 Конвенції не завжди передбачає проведення відкритого засідання, незалежно від питань, які мають вирішуватися (*«Мчедлішвілі проти Грузії» (Mtchedlishvili v. Georgia)*, 2021, § 32). У цьому розумінні, якщо відбувається засідання в апеляційному суді, стаття 6 не гарантує права обвинуваченого на особисту участь в ньому (*«Боттен проти Норвегії» (Botten v. Norway)*, 1996, § 39).

Натомість, якщо суд апеляційної інстанції має розглядати справу і з питань фактів, і з питань права, і на цій підставі здійснити загальну оцінку вини або невинуватості заявника, то в межах вимоги справедливого судового розгляду він не може постановляти рішення без безпосередньої оцінки доказової бази, наданої особисто обвинуваченим, котрий бажає довести, що не вчиняв кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується (*«Екбатані проти Швеції» (Ekbatani v. Sweden)*, 1988, § 32; *«Басо Гонсалес проти Іспанії» (Bazo González v. Spain)*, 2008, § 31; *«Мчедлішвілі проти Грузії» (Mtchedlishvili v. Georgia)*, 2021, § 33; *«Делікташ проти Туреччини» (Deliktaş v. Türkiye)*, 2023, § 44). Винятки можуть застосовуватись лише у випадках, коли обвинувачений відмовляється від свого права бути особисто присутнім, а вибраний ним адвокат має можливість від імені заявника усно представити в суді апеляційної інстанції всі аргументи захисту (*«Ламатік проти Румунії» (Lamatic v. Romania)*, 2020, § 46).

Крім того, якщо суд апеляційної інстанції має юрисдикцію змінювати, зокрема й збільшувати строк покарання, призначеного судом нижчої інстанції, і якщо в такому апеляційному провадженні можуть підніматися питання щодо оцінки особистості та характеру обвинуваченого, а також його психічного стану в момент вчинення правопорушення, що

робить таке провадження вкрай важливим для обвинуваченого, для дотримання вимоги справедливості провадження надзвичайно важливо, щоб обвинуваченому була надана можливість бути присутнім у судовому засіданні та брати в ньому участь («*Кані проти Албанії*» (*Canj v. Albania*), 2012, §§ 61 і 63; «*Захировіч проти Хорватії*» (*Zahirović v. Croatia*), 2013, § 57; «*X проти Нідерландів*» (*X v. the Netherlands*), 2021, § 45).

У деяких випадках факти і правове тлумачення можуть переплітатися в такій мірі, що їх важко відокремити один від одного. Такі ситуації виникають, наприклад, коли суд апеляційної інстанції повинен до певної міри дати власну оцінку, щоб визначити, чи становили встановлені факти достатні підстави для визнання обвинуваченого винним. Це особливо стосується питань щодо наміру скоїти злочин, а також питань, пов'язаних з ухваленням остаточного вироку, коли суд апеляційної інстанції не взяв до уваги попередню оцінку цих питань судами нижчої інстанції, які безпосередньо заслухали обвинуваченого («*Боттен проти Норвегії*» (*Botten v. Norway*), 1996, §§ 49-50; «*Сууріпа проти Фінляндії*» (*Suuripää v. Finland*), 2010, § 44).

У будь-якому випадку, стаття 6 вимагає від суду апеляційної інстанції навести чіткі підстави для відхилення клопотання обвинуваченого про проведення слухання, особливо коли застосовне національне законодавство вимагає від суду апеляційної інстанції навести підстави, які обґрунтовують відмову від усного слухання («*Мчедлішвілі проти Грузії*» (*Mtchedlishvili v. Georgia*), 2021, § 39). Це також стосується випадків, коли обвинувачений подає клопотання про відкладення апеляційного слухання («*Енрі Рівер та інші проти Франції*» (*Henri Rivière and Others v. France*), 2013, §§ 30-33).

У виняткових випадках від суду апеляційної інстанції може вимагатися діяти *ex officio*, щоб забезпечити присутність обвинуваченого в апеляційному слуханні. Сам лише факт того, що обвинувачений не подавав клопотання про бажання бути присутнім на слуханні, не може бути використаний проти нього. Це особливо стосується випадків, коли національне право передбачає, що суд апеляційної інстанції може сам запросити обвинуваченого до участі у слуханні, навіть без клопотання з його боку, за умови, що суд апеляційної інстанції вважає, що присутність обвинуваченого матиме користь для роз'яснення суті справи («*Мірчетіч проти Хорватії*» (*Mirčetić v. Croatia*), 2021, § 24 *in fine*, і порівняйте цю винятковість з положенням, у якому суд апеляційної інстанції скасовує виправдувальний вирок, ухвалений судом першої інстанції, див. одразу під цим пунктом).

Принципи присутності обвинуваченого під час апеляційного розгляду щодо скасування виправдувального вироку

Коли суд апеляційної інстанції скасовує виправдувальний вирок, ухвалений у першій інстанції, він повинен вжити позитивних заходів, аби забезпечити можливість заслухання обвинувачених («*Боттен проти Норвегії*» (*Botten v. Norway*), 1996, § 53; «*Даніла проти Румунії*» (*Dănilă v. Romania*), 2007, § 41; «*Гомес Олмеда проти Іспанії*» (*Gómez Olmeda v. Spain*), 2016, § 32). В якості альтернативи, якщо для ухвалення нового рішення необхідна безпосередня оцінка доказів, суд апеляційної інстанції повинен обмежитися скасуванням виправдувального вироку суду нижчої інстанції та направленням справи на повторний розгляд («*Юліус Пор Сігурборсон проти Ісландії*» (*Július Þór Sigurþórsson v. Iceland*), 2019, § 38).

У зв'язку з вищезазначеними загальними принципами щодо присутності обвинуваченого в апеляційному провадженні практика Суду з цього питання розмежовує **дві ситуації** («*Стірмір Пор Брагасон проти Ісландії*» (*Styrmir Þór Bragason v. Iceland*), 2019, §§ 67-68):

- З одного боку, присутність обвинуваченого вимагалася б, якби суд апеляційної інстанції, який скасував виправдувальний вирок, не заслухавши самостійно усних

доказів, на яких базувався виправдувальний вирок, не тільки мав юрисдикцію щодо розгляду питань факту й права, але й *фактично* вчинив нову оцінку фактів;

- З іншого боку, присутність обвинуваченого не була б обов'язковою, якби суд апеляційної інстанції не погодився лише з судом нижчої інстанції щодо тлумачення закону та/або його застосування до встановлених фактів, навіть якщо він також мав юрисдикцію щодо фактів справи.

Присутність обвинуваченого обов'язкова:

Отже, Суд дійшов висновку, що **присутність обвинуваченого** в суді апеляційної інстанції після виправдання судом першої інстанції **була необхідною, *inter alia***, в таких справах:

- Коли питання, які має розглядати суд апеляційної інстанції, пов'язані переважно з фактичними обставинами справи, не є однозначними, передбачають наявність великої кількості свідків і створюють підстави для незгоди з оцінкою фактів судом нижчої інстанції (*«Сігюрпор Арнарссон проти Ісландії» (Sigurþór Arnarsson v. Iceland)*, 2003, §§ 34 і 36);
- Коли суд апеляційної інстанції ухвалює рішення за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення і визнає обвинуваченого винним, ставши першим судом, який виніс таке рішення, не надавши обвинуваченому можливості дати свідчення та захистити себе (*«Константінеску проти Румунії» (Constantinescu v. Romania)*, 2000, § 59);
- Коли суд апеляційної інстанції має юрисдикцію розглядати справу і з питань фактів, і з питань права, і має можливість розпорядитися про проведення слідчого слухання в суді апеляційної інстанції, проте не робить цього незалежно від того, чи подавав обвинувачений клопотання про проведення такого слухання (*«Тьєрс та інші проти Сан-Маріно» (Tierce and Others v. San Marino)*, 2000, §§ 97 і 98);
- Коли суд апеляційної інстанції скасовує ухвалу суду першої інстанції про виправдання обвинуваченого, а потім ухвалює нове рішення по суті, самостійно визначивши кримінальні обвинувачення, визнавши обвинуваченого винним за більшістю обвинувачень і засудивши до довічного ув'язнення — не заслухавши його свідчень, наданих обвинуваченим особисто, і не надавши в його присутності доказів у публічному слуханні з метою забезпечення змагальності процесу (*«Поповічі проти Молдови» (Popovici v. Moldova)*, 2007, § 71);
- Коли питання, які має оцінювати суд апеляційної інстанції, стосуються встановлення вини вперше, після двох виправдувальних вироків, ухвалених судами нижчої інстанції, і пов'язані переважно з фактичними обставинами справи: суд апеляційної інстанції повинен вжити позитивних заходів, аби забезпечити можливість заслухання обвинувачених, незалежно від того, чи подавалося клопотання на проведення слухання, чи ні (*«Даніла проти Румунії» (Dănilă v. Romania)*, 2007, § 41);
- Коли факти і правове тлумачення переплітаються в такій мірі, що їх важко відокремити один від одного: наприклад, коли суд апеляційної інстанції надає інше правове тлумачення фактам, вже встановленим судом нижчої інстанції, і при цьому здійснює власну оцінку, щоб визначити, чи не оскаржувались ці факти і чи становили вони достатні підстави для визнання обвинуваченого винним у вчиненні злочину (*«Сууріпа проти Фінляндії» (Suuripää v. Finland)*, 2010, § 44);
- Коли провадження в суді апеляційної інстанції є «повним провадженням», яке регулюється тими самими правилами, що й розгляд справи по суті, причому від суду апеляційної інстанції вимагається розглянути як факти, так і питання права, що тягне за собою рішення підтримати виправдувальний вирок або засудити обвинуваченого,

після ретельної оцінки питання щодо його винуватості чи невинуватості — включно з оцінкою суб'єктивних елементів, як-от наміром вчинити правопорушення (*«Попа і Танасеску проти Румунії» (Popa and Tănăsescu v. Romania)*, 2012, §§ 48 і 52);

- Коли суд апеляційної інстанції не підтримує висновки першої інстанції і проводить повну оцінку питання щодо винуватості обвинуваченого після повторної оцінки питань фактів і права, включно з оцінкою суб'єктивного елементу правопорушення — усе це за відсутності безпосереднього та особистого дослідження доказів, наданих особисто обвинуваченим, котрий бажає довести, що не вчиняв правопорушення (*«Гомес Олмеда проти Іспанії» (Gómez Olmeda v. Spain)*, 2016, § 35);
- Коли суд апеляційної інстанції виходить за межі застосування суто юридичних міркувань щодо фактів, встановлених судом першої інстанції: наприклад, якщо суд апеляційної інстанції значною мірою нехтує частиною доказів, яка становила підставу для виправдання обвинуваченого судом першої інстанції, і ухвалює обвинувальний вирок, насамперед, якщо не винятково, на основі власної оцінки доказів, щоб визначити, чи забезпечують ці факти достатні підстави для визнання вини (*«Юліус Пор Сігурборсон проти Ісландії» (Júlíus Þór Sigurþórsson v. Iceland)*, 2019, § 42);
- Коли суд апеляційної інстанції застосовує ширший, ніж у суду першої інстанції, підхід до розгляду факторів, які з точки зору права мали значення для оцінки: наприклад, коли початкова незгода з судом першої інстанції мала суто юридичний характер, проте застосування права неминуче означало, що суд апеляційної інстанції був зобов'язаний вчинити ширшу оцінку фактів, яку, в межах вимоги справедливого судового розгляду, неможливо було б належним чином провести без виклику обвинуваченого та відповідних свідків на слухання справи (*«Стірмір Пор Брагасон проти Ісландії» (Styrmir Þór Bragason v. Iceland)*, 2019, § 78);
- Коли суд апеляційної інстанції має вирішити, яку вагу надавати показанням обвинуваченого та зізнанням його дружини, якщо ці самі показання, безпосередньо заслухані судами нижчої інстанції, використовувались як для виправдання, так і для засудження (*«Чіплеу проти Румунії» (Cipleu v. Romania)*, 2014, § 38);
- Коли суд апеляційної інстанції не лише надає інше правове тлумачення або застосовує інше законодавство до фактів, вже встановлених у першій інстанції, але й здійснює повторну оцінку фактів поза чисто юридичними міркуваннями (*«Спіну проти Румунії» (Spînu v. Romania)*, 2008, §§ 55-59; *«Ігуал Колл проти Іспанії» (Igual Coll v. Spain)*, 2009, § 36; *«Андреєску проти Румунії» (Andreescu v. Romania)*, 2010, §§ 65-70; *«Алменара Алварес проти Іспанії» (Almenara Alvarez v. Spain)*, 2011, § 48);
- Коли суд апеляційної інстанції висловлюється з питання факту, а саме щодо достовірності свідка, тим самим змінивши факти, встановлені в першій інстанції, та прийнявши нову позицію щодо фактів, які були вирішальними для визначення винуватості заявника (*«Маркос Барріос проти Іспанії» (Marcos Barrios v. Spain)*, 2010, §§ 40-41. *«Гарсія Ернандес проти Іспанії» (García Hernández v. Spain)*, 2010, §§ 33-34).

Присутність обвинуваченого необов'язкова:

В принципі, Суд не виключає можливості того, що характер питань, які мають розглядатися в суді, не обов'язково передбачає проведення усного слухання справи, навіть у сфері кримінального судочинства. Зокрема, це стосується справ, які, попри певну вагу, якою завжди наділяється кримінальне провадження, не супроводжуються значним ступенем суспільного осуду (*«Юссіла проти Фінляндії» (Jussila v. Finland)* [ВП], 2006, § 43).

Як правило, якщо апеляційний суд без проведення слухання ухвалює рішення про відхилення апеляційної скарги з питань права як необґрунтовану, проте належним чином запропонував

сторонам висловити свою позицію, і в судах першої та другої інстанції проводилося публічне слухання, то відсутність слухання в суді апеляційної інстанції не порушує пункт 1 статті 6 («*Аксен проти Німеччини*» (*Axen v. Germany*), 1983, § 28).

Отже, Суд постановив, що **присутність обвинуваченого** в суді апеляційної інстанції після виправдання судом першої інстанції **не була необхідною**, *inter alia*, в таких справах:

- Коли провадження передбачало лише прийняття нового правового тлумачення без проведення нової оцінки фактів чи доказів, а загальна, переважно юридична, природа розгляду, проведеного апеляційним судом, не робить публічне слухання справи необхідним («*Басо Гонсалес проти Іспанії*» (*Bazo González v. Spain*), 2008, § 36).
- Коли адвокат обвинуваченого має можливість від імені заявника представити в суді апеляційної інстанції всі аргументи захисту, після відмови заявника від права бути заслуханим особисто в апеляційному провадженні («*Ламатік проти Румунії*» (*Lamatic v. Romania*), 2020, § 46).
- Якщо заявнику була надана можливість навести всі аргументи на користь свого захисту, а розбіжність між судом першої інстанції та судами вищих інстанцій стосувалася способу оцінки документальних доказів, а не питання надійності та достовірності показань свідків сторони захисту як таких («*Ігнат проти Румунії*» (*Ignat v. Romania*), 2021, § 57).

Відмова від права:

Публічний розгляд може не здійснюватися, якщо сторона однозначно відмовляється від свого права на нього, і немає питань, які становлять суспільний інтерес, що робить необхідним слухання («*Сууріпа проти Фінляндії*» (*Suuripää v. Finland*), 2010, § 37). Щоб відмова була ефективною для цілей Конвенції, необхідно довести, що обвинувачений міг обґрунтовано передбачити наслідки своєї відмови від права взяти участь у судовому розгляді («*Сейдовіч проти Італії*» (*Sejdovic v. Italy*) [ВП], 2006, §§ 86-87).

Обвинувачений може відмовитися від свого права брати участь або бути заслуханим у апеляційному провадженні або явним чином, або своєю поведінкою, що означає, що відмова може бути вираженою або мовчазною («*Кашлев проти Естонії*» (*Kashlev v. Estonia*), 2016, §§ 45-46; «*Ернандес Ройо проти Іспанії*» (*Hernandez Rojo v. Spain*), 2016, § 39; «*Сууріпа проти Фінляндії*» (*Suuripää v. Finland*), 2010, § 37; «*Біволару проти Румунії (№ 2)*» (*Bivolaru v. Romania (no. 2)*), 2018, §§ 138-146; «*Дейкхайзен проти Нідерландів*» (*Dijkhuizen v. the Netherlands*), 2021, § 58).

Проте відмова від права участі в апеляційному слуханні сама собою може не передбачати відмову від права бути заслуханим у суді апеляційної інстанції («*Маестрі та інші проти Італії*» (*Maestri and Others v. Italy*), 2021, §§ 56-58). У кожному конкретному випадку важливо встановити, чи доклав відповідний суд усіх зусиль, яких від нього розумно можна було очікувати, аби забезпечити участь заявника у провадженні. Наприклад, допит через відеозв'язок може бути заходом, що забезпечує ефективну участь у провадженні («*Біволару проти Румунії (№ 2)*» (*Bivolaru v. Romania (no. 2)*), 2018, §§ 138-146).

Суд визнав, що обвинувачений **відмовився** від свого права бути присутнім у суді апеляційної інстанції після виправдання судом першої інстанції, *inter alia*, в таких випадках:

- Коли обвинувачений однозначно відмовляється від свого права на участь у слуханні в суді апеляційної інстанції, Суд не бачить потреби в подальшому розгляді питання про те, чи особливості провадження дозволили цьому суду апеляційної інстанції вирішити справу, не здійснюючи безпосередньої оцінки доказів, наданих обвинуваченим особисто («*Кашлев проти Естонії*» (*Kashlev v. Estonia*), 2016, § 45);

- Коли обвинувачений, присутній в усному слуханні в суді апеляційної інстанції разом зі своїм адвокатом, прямо відмовляється від свого права бути заслуханим повторно в апеляційному провадженні і наполягає на своїх вимогах, викладених письмово, а також на всіх своїх попередніх показаннях, така відмова приймається як законна (*«Ламатік проти Румунії» (Lamatic v. Romania)*, 2020, § 25 і 46).

Суд дійшов висновку, що **відмова** обвинуваченого від права бути присутнім у суді апеляційної інстанції після виправдання судом першої інстанції **була недійсною** в таких випадках:

- Коли обвинувачений прямо не відмовився від свого права на звернення до суду апеляційної інстанції. Суд апеляційної інстанції не може автоматично вважати, що відсутність обвинуваченого у провадженні також становить відмову від права бути заслуханим у цьому суді. За таких обставин в суді апеляційної інстанції зберігається зобов'язання безпосередньо оцінити докази, надані особисто обвинуваченим, який заявляє про свою невинуватість і який прямо не відмовився від свого права говорити (*«Маестрі та інші проти Італії» (Maestri and Others v. Italy)*, 2021, §§ 56-58).
- Коли в інтересах заявника провести слухання в суді апеляційної інстанції лише у випадку, якщо його виправдувальний вирок буде змінено, навіть умовного прохання на цій підставі достатньо, щоб продемонструвати, що заявник не мав наміру відмовлятися від права на усне слухання (*«Сууріпа проти Фінляндії» (Suuripää v. Finland)*, 2010, § 38).

Варті уваги приклади

- *«Боттен проти Норвегії» (Botten v. Norway)*, 1996 — щодо визнання обвинуваченого винним після виправдання судом першої інстанції, попри те, що питання, які розглядалися, в межах вимоги справедливого судового розгляду, не могли бути належним чином досліджені без заслуховування обвинуваченого особисто (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Константінеску проти Румунії» (Constantinescu v. Romania)*, 2000 — скасування виправдувального вироку та визнання обвинуваченого винним судом апеляційної інстанції як першим судом, який ухвалив таке рішення, не заслухавши свідчень обвинуваченого (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Тьєрс та інші проти Сан-Маріно» (Tierce and Others v. San Marino)*, 2000 — відсутність слухання в суді апеляційної інстанції попри те, що цей суд був зобов'язаний розглянути справу з питань фактів і права, щоб встановити вину заявника (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Сігюрпор Арнарссон проти Ісландії» (Sigurpór Arnarsson v. Iceland)*, 2003 — невиконання судом апеляційної інстанції обов'язку заслухати усні показання заявника та свідків, перш ніж скасувати виправдувальний вирок (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Поповічі проти Молдови» (Popovici v. Moldova)*, 2007 — визнання обвинуваченого винним та призначення покарання судом апеляційної інстанції після виправдання судом першої інстанції (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Басо Гонсалес проти Іспанії» (Bazo González v. Spain)*, 2008 — відсутність відкритого слухання в суді апеляційної інстанції, який розглядав питання суто юридичного характеру, без проведення нової оцінки фактів, які були оголошені встановленими судом першої інстанції (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- *«Ігуал Колл проти Іспанії» (Iguual Coll v. Spain)*, 2009 — відсутність відкритого слухання в суді апеляційної інстанції, який розглядав питання права та факти, включно з наміром та поведінкою обвинуваченого (порушення пункту 1 статті 6);

- *«Сууріпа проти Фінляндії» (Suuripää v. Finland)*, 2010 — коли факти і правове тлумачення можуть переплітатися в такій мірі, що їх важко відокремити один від одного, і коли суд апеляційної інстанції був змушений проводити власну оцінку з метою визнання обвинуваченого винним у вчиненні злочину (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Дан проти Молдови» (Dan v. Moldova)*, 2011 — повторна оцінка надійності свідка без проведення безпосередньої оцінки показань, наданих свідками обвинувачення (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Попа і Танасеску проти Румунії» (Popa and Tănăsescu v. Romania)*, 2012 — оцінка суб'єктивного елементу правопорушення, а саме наміру обвинуваченого вчинити правопорушення (порушення пункту 1 статті 6 у поєднанні з підпунктами «с» і «d» пункту 3 статті 6);
- *«Гану проти Румунії» (Hanu v. Romania)*, 2013 — нездатність суду апеляційної інстанції виправити ситуацію без направлення справи на новий розгляд для оцінки доказів, беручи до уваги той факт, що суд другої інстанції не заслухав свідків особисто (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Гомес Олмеда проти Іспанії» (Gómez Olmeda v. Spain)*, 2016 — призначення покарання вперше судом апеляційної інстанції після оцінки наміру, поведінки та правдивості показань обвинуваченого (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Гінча проти Румунії» (Ghincea v. Romania)*, 2018 — провадження в суді апеляційної інстанції, які регулюються тими самими правилами, що й розгляд справи по суті, причому від суду апеляційної інстанції вимагається розглянути як факти, так і питання права (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Юліус Пор Сігурборсон проти Ісландії» (Júlíus Þór Sigurþórsson v. Iceland)*, 2019 — нова оцінка доказів в цілому судом апеляційної інстанції, за результатами якої обвинуваченого було визнано винним на підставі доказів, які відрізнялись від тих, на підставі яких його було виправдано судом першої інстанції (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Стірмір Пор Брагасон проти Ісландії» (Styrmir Þór Bragason v. Iceland)*, 2019 — повторна оцінка усних свідчень судом апеляційної інстанції, за результатами якої обвинуваченого було визнано винним, після виправдання судом першої інстанції, без заслуховування заявника або свідків (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Пайшай Морейра Са Фернандеш проти Португалії» (Paixão Moreira Sá Fernandes v. Portugal)*, 2020 — апеляційний суд провів повторну оцінку фактів, встановлених судом першої інстанції, включно з тим, чи діяв обвинувачений в умовах крайньої необхідності (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Зірніте проти Латвії» (Zirnīte v. Latvia)*, 2020 — щодо відмови суду апеляційної інстанції викликати свідка за клопотанням сторони захисту і скасування виправдального вироку не на підставі повторної оцінки достовірності показань цього свідка, а на підставі повторної оцінки наміру обвинуваченого, якого було заслухано в апеляційному провадженні (відсутність порушення пункту 1 і підпункту «d» пункту 3 статті 6);
- *«Марілена-Кармен Попа проти Румунії» (Marilena-Carmen Popa v. Romania)*, 2020 — виправдальний вирок було скасовано судом вищої інстанції без повторного заслуховування свідка на підставі вирішального значення, яке надається експертним доказам (відсутність порушення статті 6);
- *«Ламатік проти Румунії» (Lamatic v. Romania)*, 2020 — пряма відмова заявником від свого права бути заслуханим особисто в суді апеляційної інстанції, тоді як його

адвокат мав можливість представити аргументи захисту (відсутність порушення статті 6).

Суміжні (але відмінні) теми

Розгляд доказів та заслуховування свідків:

- Принцип безпосередності ґрунтується на тому, що зауваження суду щодо поведінки та правдивості показань свідків можуть мати важливі наслідки для обвинуваченого. Питання, пов'язані з цим принципом, можуть також виникати в разі скасування судом апеляційної інстанції рішення суду нижчої інстанції про виправдання обвинуваченого за кримінальними обвинуваченнями без нового розгляду доказів, зокрема без допиту свідків та їх перехресного допиту стороною захисту (*«Дан проти Республіки Молдова (№ 2)» (Dan v. the Republic of Moldova (no. 2))*, 2020, §§ 51-52).
- Якщо єдиною або вирішальною підставою для визнання особи винною у вчиненні злочину є показання свідків, які не з'явилися у судові засідання, Суд повинен піддати провадження найретельнішому аналізу. Гарантії справедливого судового розгляду в таких випадках вимагають, щоб апеляційний суд знову заслухав показання свідків, на основі яких суд першої інстанції виправдав обвинуваченого, беручи до уваги те, що повторне заслуховування в таких справах має на меті забезпечити належний розгляд справи на основі нової та прямої оцінки доказів (*там само*, §§ 54-55).
- Якщо розбіжності між судами першої та останньої інстанції стосуються насамперед ваги, яка може надаватися доказовій силі експертного висновку, а не надійності та достовірності показань свідка, Суд вважав, що такі справи потрібно відрізнити від інших справ, у яких національні суди останньої інстанції визнавали винними обвинувачених, яких до цього виправдали суди нижчої інстанції, не заслуховуючи безпосередньо обвинувачених і не здійснюючи повторної оцінки відповідних показань свідків (*«Марілена-Кармен Попа проти Румунії» (Marilena-Carmen Popa v. Romania)*, 2020, § 46).
- Вважається, що суд апеляційної інстанції належним чином розглянув питання, що потребують вирішення, не заслуховуючи свідка як елемента справедливого судового розгляду, якщо скасування виправдувального вироку заявника не ґрунтувалося на повторній оцінці достовірності цих показань або на новому тлумаченні наданих ними показань (*«Зірніте проти Латвії» (Zirnīte v. Latvia)*, 2020, § 54).

Подальші посилання

Інші ключові теми:

- [Відсутні свідки та інші обмеження права на допит свідків](#)
- [Використання \(незаконно отриманих\) доказів](#)
- [Проведення слухань у режимі відеозв'язку](#)
- [Відмова від гарантій справедливого судового розгляду](#)

КЛЮЧОВІ ПОСИЛАННЯ ІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Провідні справи:

- [«Боттен проти Норвегії» \(Botten v. Norway\)](#), 19 лютого 1996 року, Збірник рішень і ухвал 1996-I (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Тьєрс та інші проти Сан-Маріно» \(Tierce and Others v. San Marino\)](#), №№ 24954/94 і 2 інші, ЄСПЛ 2000-IX (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Кашлев проти Естонії» \(Kashlev v. Estonia\)](#), №. 22574/08, 26 квітня 2016 року (порушення пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6);
- [«Юліус Пор Сігурборсон проти Ісландії» \(Júlíus þór Sigurþórsson v. Iceland\)](#), № 38797/17, 16 липня 2019 року (порушення пункту 1 статті 6).

Інші справи:

- [«Аксен проти Німеччини» \(Axen v. Germany\)](#), 8 грудня 1983 року, серія А № 72 (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Саттер проти Швейцарії» \(Sutter v. Switzerland\)](#), 22 лютого 1984 року, серія А № 74 (відсутність порушення пункту 1 статті 6 щодо відсутності публічного слухання у Військовому Касаційному Суді та відсутності публічного проголошення його рішення);
- [«Моннелл і Морріс проти Сполученого Королівства» \(Monnel and Morris v. the United Kingdom\)](#), 2 березня 1987 року, серія А № 115 (відсутність порушення пункту 1 або підпункту «с» пункту 3 статті 6);
- [«Екбатані проти Швеції» \(Ekbatani v. Sweden\)](#), 26 травня 1988 року, серія А № 134 (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Камазінкі проти Австрії» \(Kamasinki v. Austria\)](#), 19 грудня 1989 року, серія А № 168 (порушення пункту 1 статті 6 щодо одностороннього характеру розслідування фактів, проведеного Верховним Судом під час розгляду позову заявника про визнання недійсним рішення суду);
- [«Фейде проти Швеції» \(Fejde v. Sweden\)](#), 29 жовтня 1991 року, серія А № 212-С (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Константінеску проти Румунії» \(Constantinescu v. Romania\)](#), № 28871/95, ЄСПЛ 2000-VIII (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Сігурпор Арнарссон проти Ісландії» \(Sigurþór Arnarsson v. Iceland\)](#), № 44671/98, 15 липня 2003 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Сейдовіч проти Італії» \(Sejđović v. Italy\)](#) [ВП], № 56581/00, ЄСПЛ 2006-II (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Ермі проти Італії» \(Hermi v. Italy\)](#) [ВП], № 18114/02, ЄСПЛ 2006-XII (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Юссіла проти Фінляндії» \(Jussila v. Finland\)](#) [ВП], № 73053/01, ЄСПЛ 2006-XIV (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Даніла проти Румунії» \(Dănilă v. Romania\)](#), № 53897/00, 8 березня 2007 року (порушення пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6);
- [«Поповічі проти Молдови» \(Popovici v. Moldova\)](#), №№ 289/04 та 41194/04, 27 листопада 2007 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Спіну проти Румунії» \(Spînu v. Romania\)](#), № 32030/02, 29 квітня 2008 року (порушення пункту 1 статті 6);

- [«Басо Гонсалес проти Іспанії» \(Bazo González v. Spain\)](#), № 30643/04, 16 грудня 2008 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Ігуал Колл проти Іспанії» \(Iguual Coll v. Spain\)](#), № 37496/04, 10 березня 2009 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Сууріпа проти Фінляндії» \(Suuripää v. Finland\)](#), № 43151/02, 12 січня 2010 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Андреєску проти Румунії» \(Andreescu v. Romania\)](#), № 19452/02, 8 червня 2010 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Маркос Барріос проти Іспанії» \(Marcos Barrios v. Spain\)](#), № 17122/07, 21 вересня 2010 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Гарсія Ернандес проти Іспанії» \(García Hernández v. Spain\)](#), № 15256/07, 16 листопада 2010 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Дан проти Молдови» \(Dan v. Moldova\)](#), № 8999/07, 5 липня 2011 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Алменара Алварес проти Іспанії» \(Almenara Alvarez v. Spain\)](#), № 16096/08, 25 жовтня 2011 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Кані проти Албанії» \(Cani v. Albania\)](#), № 11006/06, 6 березня 2012 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Попа і Танасеску проти Румунії» \(Popa and Tănăsescu v. Romania\)](#), № 19946/04, 10 квітня 2012 року (порушення пункту 1 статті 6 у поєднанні з підпунктами «с» і «d» пункту 3 статті 6);
- [«Захіровіч проти Хорватії» \(Zahirović v. Croatia\)](#), № 58590/11, 25 квітня 2013 року (порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6);
- [«Гану проти Румунії» \(Hanu v. Romania\)](#), № 10890/04, 4 червня 2013 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Енрі Рівер та інші проти Франції» \(Henri Rivière and Others v. France\)](#), № 46460/10, 25 липня 2013 року (порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6);
- [«Чіплеу проти Румунії» \(Cipleu v. Romania\)](#), № 36470/08, 14 січня 2014 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Гомес Олмеда проти Іспанії» \(Gómez Olmeda v. Spain\)](#), № 61112/12, 29 березня 2016 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Ернандес Ройо проти Іспанії» \(Hernandez Rojo v. Spain\)](#), № 16033/12, 20 вересня 2016 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Гінча проти Румунії» \(Ghincea v. Romania\)](#), № 36676/06, 9 січня 2018 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Біволару проти Румунії \(№ 2\)» \(Bivolaru v. Romania \(no. 2\)\)](#), № 66580/12, 2 жовтня 2018 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Стірмір Пор Брагасон проти Ісландії» \(Styrmir Þór Bragason v. Iceland\)](#), № 36292/14, 16 липня 2019 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Марілена-Кармен Попа проти Румунії» \(Marilena-Carmen Popa v. Romania\)](#), № 1814/11, 18 лютого 2020 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- [«Пайшай Морейра Са Фернандеш проти Португалії» \(Paixão Moreira Sá Fernandes v. Portugal\)](#), № 78108/14, 25 лютого 2020 року (порушення пункту 1 статті 6);
- [«Зірніте проти Латвії» \(Zirnīte v. Latvia\)](#), № 69019/11, 11 червня 2020 року (відсутність порушення пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6);

- *«Дан проти Республіки Молдова (№ 2)» (Dan v. the Republic of Moldova (no. 2))*, № 57575/14, 10 листопада 2020 року (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Ламатік проти Румунії» (Lamatic v. Romania)*, № 55859/15, 1 грудня 2020 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- *«Мчедлішвілі проти Грузії» (Mtchedlishvili v. Georgia)*, № 894/12, 25 лютого 2021 року (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Мірчетіч проти Хорватії» (Mirčetić v. Croatia)*, № 30669/15, 22 квітня 2021 року (порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6);
- *«Дейкхайзен проти Нідерландів» (Dijkhuizen v. the Netherlands)*, № 61591/16, 8 червня 2021 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- *«Маестрі та інші проти Італії» (Maestri and Others v. Italy)*, №№ 20903/15 і 3 інших, 8 липня 2021 року (порушення пункту 1 статті 6);
- *«Х проти Нідерландів» (X v. the Netherlands)*, № 72631/17, 27 липня 2021 року (порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6);
- *«Ігнат проти Румунії» (Ignat v. Romania)*, № 17325/16, 9 листопада 2021 року (відсутність порушення пункту 1 статті 6);
- *«Делікташ проти Туреччини» (Deliktaş v. Türkiye)*, № 25852/18, 12 грудня 2023 року (порушення пункту 1 статті 6).